

ان هذا القرآن يهدي للتي هي اقوم ويبشر المؤمنين الذين يعملون الصالحات ان لهم اجرا كبيرا

علم تجويد قرآن

مقدمه

تجويد مصدر باب تفعيل ، در لغت به معنای نیکو کردن و در اصطلاح، علمی است که در آن از شناسایی مخارج و صفات حروف زبان عربی و محل وقف و وصل و قواعد و دستورهای قرائت قرآن مجید و نیکو خواندن آن بحث می کند . تجويد راهنما و ضامن صحت قرائت است و قرآن کریم که کلام پروردگار و اشرف و اکمل کتب آسمانی است باید طبق اصول و قواعد این علم شریف تلاوت شود چنانکه در آیه چهارم سوره ی مزمل فرموده : **وَرَتِّلِ الْقُرْآنَ تَرْتِيلاً**

ان شاء الله خواندن صحیح قرآن ، مقدمه ای برای دانستن معانی ، تدبر ، تفکر و عمل کردن به احکام آن باشد.

در این مجموعه مختصر با بعضی از قواعد مهم تجويد آشنا می شويم .

۱- مَدّ :

یعنی کشیدن و در اصطلاح تجويد ، کشش صوت است.

قاعده مد :

اگر صداهاى آ ، ای ، او به سبب مدّ یعنی همزه (ء) ، سکون (ْ) و تشدید (ّ) برسد برای زیبا سازی قرائت صدای مد کمی طولانی تر خوانده می شود . و علامت آن ~ است .

انواع مدّ :

مدّ متصل : مدّی که صدا و سبب مدّ در یک کلمه باشد . مانند : ماء ، سماء

مدّ منفصل : مدّی که صدا و سبب مدّ در دو کلمه باشد . مانند :

بِمَا نَزَّلَ ، فِى اَنْفُسِهِمْ

مدّ عارضی : مدّی است که بعد از حرف مدّ ، حرف ساکنی واقع شود که سکون آن به سبب وقف یا ادغام ، یا پایان آیه عارض شده باشد .

مثال :

مد به سبب وقف : أَلْبَابُ - يُؤْمِنُونَ - نَسْتَعِينُ

مد به سبب ادغام : قَالَ لَهُمْ - سَيَقُولُ لَكَ - فِيهِ هَدَى

۲- وقف :

وقف یعنی ایستادن ، توقف کردن و در نگ کردن و در اصطلاح تجوید جداساختن کلمه از مابعد آن است
و ضد آن وصل است و میانه وقف و وصل سکت می باشد .

اکنون باید به دو سوال پاسخ داد .

الف) : کجا وقف کنیم ؟

۱۰- آخر آیه محل وقف است .

۲۰- بر سر رموز سبحاوندی وقف می کنیم.

۰- م وقف لازم یعنی ۱۰۰٪ وقف شود.

۰- ط وقف مطلق یعنی ۸۰٪ وقف شود .

۰- ج وقف جایز یعنی ۶۰٪ وقف شود.

۰- ز وقف مُجَوِّز یعنی ۵۰٪ وقف شود .

۰- ص وقف مرخص (رخصت) ۴۰٪ وقف شود .

۰- لا وقف نشود بلکه لازم است حتماً وصل شود .

تبصره :

علائم دیگری نیز وجود دارد مانند قلی ، صلی

قلی : وقف اولی است.

صلی: وصل اولی است.

۳۰- بر سر کلمات: نُمَّ، فَ، أُو، حتی می توان وقف نمود.

ب) چگونه وقف کنیم؟

۱- صداهای کوتاه به سکون تبدیل می شود: _____

مثل: کِتَابٌ ← کِتَاب

۲- صداهای بلند در وقف و وصل یکسان است. اِی اُو

مثال: قَالُوا اَلینَا کِتَابِی

۳۰- تنوین های _____ به سکون وقف می شوند.

مثال: شیءٌ ← شی کِتَابٌ ← کِتَاب

۴۰- تنوین _____ به «آ» وقف می شود. کِتَاباً ← کِتَابَا

۵۰- هُ با هر علامتی که باشد به ه ساکن وقف می شود. صَلَوَةٌ ← صَلَوَه

۳- استعلاء و استفال

از ۲۸ حرف زبان عربی هفت مستعلیه و ۲۱ حرف مستفله است.

استعلاء:

مصدر باب استفعال به معنای طلب بلندی کردن است و هفت حرف از الفبای زبان عرب را که عبارتند از: «خ - ص - ض - ط - ظ - غ - ق» حروف مستعلیه خوانند زیرا هنگام ادای آنها دهان جمع و صدا میل به بالا پیدا می کند (صوت و زبان میل به کام بالا می کنند و با تفخیم و غلظت تلفظ می شوند)

استفال:

استفاله مصدر باب استفعال و به معنای پایین آوردن و ضد استعلاء است، ۲۱ حرف بقیه را مستفله گویند. زیرا هنگام تلفظ آن ها صوت به طرف پائین میل کرده و به پستی و نازکی ادا می شوند. دهان باز می شود و صدا میل به پائین پیدا می کند مانند کَانَ، ماء .

۴- سکت : (سکوت آنی)

سکت مشتق از سکوت و عبارتست از قطع صدا و حرکت بدون قطع نفس که حد فاصل بین وقف و وصل است که پس از قطع صوت، ما بعد آن بدون تازه کردن نفس خوانده می شود. و علامت آن «س» است که در بالا یا پایین کلمه مربوطه نگاشته می شود. در قرآن مجید در چهار موضع سکت صورت می گیرد:

الف - آیه اول و دوم سوره ی کهف ..... عَوْجاً قِيماً

ب - آیه ۵۲ سوره ی یس ..... مِنْ مَرْقَدٍ نَاهِذَا

ج - آیه ۲۷ سوره ی قیمة ..... وَقِيلَ مِنْ رَاقٍ

د - آیه ۱۴ سوره ی مطففین ..... كَلَّا بَلْ رَانَ

۵- مخارج حروف

جایگاهی که حرف از آن تلفظ می شود مخرج آن حرف است.

مخارج حروف به طور کلی عبارتند از:

الف) حروف حلقی (کلو)

شش حرف از حلق ادا می شود

الف) انتهای حلق (اقصى الحلق): ا ، ه

ب) میان حلق (وسط الحلق): ح ، ع

ج) ابتدای حلق (ادنى الحلق): غ ، خ

ب) شفوی

چهار حرف (ب، و، ف، م) را که مخرج آن ها از لب است «حروف شفوی» می گویند.

ج) فمی

هجده حرف دیگر که از فضای دهان گفته می شود فمی (دهانی) گویند بعضی از اول، بعضی از وسط و بعضی از آخر دهان گفته می شوند.

برای شناسایی مخرج هر حرف کافی است به حرف مورد نظر همزه اضافه کنیم و تلفظ نماییم مانند ت
← اُث ← د ← اُد ← ص ← اُص و ...

تذکر مهم: در بعضی موارد اگر مخارج حروف رعایت نشود مُخَل نماز و قرآن خواندن است زیرا معنای کلمه عوض می شود. مانند حلال و هلال، علیم و آلیم، سمد و صمد

۶- ادغام:

ادغام مصدر باب افعال و در لغت کوبیدن دو چیز در هم و در اصطلاح علم تجوید کوبیدن دو حرف در یکدیگر برای سهولت در تلفظ است. بطوریکه اثری از حرف اول باقی نماند و زبان فقط یک مرتبه در مخرج حرف مورد نظر قرار می گیرد و حرف مشدد تلفظ می گردد.

حرف اول را مدغم (ادغام شده) و دوم را مدغم فیه (ادغام شده در آن) نامند.

در فارسی مانند: یادداشت، باغ غدیر

اقسام ادغام

الف) متمائلین:

هر گاه دو حرف متمائل (مانند هم) پهلوئی هم قرار گیرند. مثل: لَهْمٍ مِنْ، فَلَايَسِرُ فِي الْقَتْلِ، قَدَدْنَا أَجَلِي

ب) متجانسین:

هر گاه دو حرف متجانس یعنی متحد المخرج و متغایر در صفت پهلوئی هم واقع گردند (مثل هم نیستند ولی مخرشان یکی است) در فارسی مثل: بدتر، ...

در عربی مثل: قَدَتَّبِينِ الرَّشْدِ (حروف د - ت)، قَالَتْ طَائِفَةٌ (حروف ت - ط)، اِذْ ظَلَمْتُمْ (ذ - ظ)

ج) متقاربین:

چنانچه دو حرف متقارب یعنی قریب المخرج یا قریب الصفت پهلوئی هم واقع شوند اعم از آنکه در یک یا دو کلمه باشند ادغام انجام می شود. مانند: اَلَمْ نَخْلُقْكُمْ ، اِذْ نَادَيْنَا لَقَدْ صَرَّفْنَا

۷- احکام تنوین و نون ساکن

الف) ادغام:

اگر تنوین و نون ساکن به یکی از حروف (ی ر م ل و ن) برسد ادغام صورت می گیرد.

در حروف (ر ، ل) ادغام کامل یا بلاغنه انجام می شود و در بقیه حروف ادغام ناقص یا باغنه صورت می گیرد. ادغام کامل مانند : مِ ن رَّبِّک ، ادغام ناقص مانند : صیحه واحده

« باغنه یعنی حرف را از بینی ادا کردن و بلاغنه یعنی از بینی کمک نگرفتن »

(ب) اظهار :

اگر تنوین و نون ساکنه به حروف حلقی (ء ، ه ، ح ، خ ، ع ، غ) برسد ، نون تنوینی یا نون ساکن کاملاً تلفظ می شوند یا به اصطلاح اظهار صورت می گیرد .

مانند حکیمٌ عَلیم ، عَذَابٌ أَلیم

(ج) ابدال :

اگر تنوین و نون ساکن به حرف ب برسد نون ساکن یا تنوین به میم تبدیل می شود . مثل : مِ ن
بَعْد سَمِیعًا بَصِیرًا

(د) اخفاء :

اگر تنوین یا نون ساکن به بقیه حروف رسید (حروف مابقی) نه ادغام می شود و نه اظهار بلکه حالتی بین آندو که آنرا اخفاء گویند . مانند انتم ، کتاب کریم

استاد البشر خواجه نصیر الدین طوسی که درود خداوند بر او باد در رباعی زیر احکام چهار گانه فوق را چنین جمع آوری فرموده است .

تنوین و نون ساکنه حکمش بدان ای هوشیار

کز حکم آن زینت بود اندر کلام کردگار

در یرملون ادغام کن در حرف حلق اظهار کن

در نزد با قلب به میم در مابقی اخفایار

۸- احکام لفظ جلاله الله

الف (ترقیق : (رقیق خواندن)

اگر قبل از لفظ جلاله « الله » کسره باشد ترقیق صورت می گیرد یعنی کلام نازک ادا می شود

مانند کلمه بِسْمِ اللّٰه ، بِاللّٰه

ب (تفخیم :

اگر قبل از « الله » ضمه یا فتحه باشد کلمه درشت تلفظ می شود

مانند : مِنْ اللّٰه رَسُوْلُ اللّٰه

تبصره :

اصطلاح تفخیم در مورد حرف « را » نیز به کار می رود مشروط بر آن که مفتوح یا ماقبلش مفتوح باشد . مانند رحیم ، ار حم الراحمین

۹- روش های تلاوت قرآن مجید

الف (روش تحقیق

در این روش تلاوت کننده ، با صبر و حوصله و صرف وقت ، آیات را می خواند ، حق هر کلمه را ادا می کند ، مخارج حروف را رعایت می کند ، مد ها را به طور کامل می آورد ، محل های وقف را مراعات می کند ، اشباع های لازم را در نظر می گیرد و در یک کلام حق تلاوت را به جا می آورد .

این روش برای آموزش مناسب است .

ب (روش تحدیر

در این روش تلاوت کننده ، قصدش تند خوانی است ، بنا بر این آیات را سریع می خواند ، مخارج حروف را به طور نسبی رعایت می کند ، مد ها را تا حدودی مراعات می کند ، وقف ها را چندان در نظر نمی گیرد و در یک سخن با عجله قرآن را تلاوت می کند

این روش معمولاً در ختم قرآن به کار گرفته می شود

ج) روش تدو

روش تدویر حالتی بین تحقیق و تحدیر است. در این روش تلاوت کننده، نه حوصله تحقیق را به کار می بندد و نه سرعت تحدیر را

روش تدویر در تلاوت عادی به کار گرفته می شود

د) روش ترتیل

ترتیل در لغت یعنی مرتب کردن، همانند مرتب کردن شتران در یک کاروان برای رسیدن به منزل مورد نظر!!

در این روش تلاوت کننده، الفاظ کلام الله را به روش تدویر می خواند ولی به معانی و حقایق قرآن نیز توجه دارد هم حق الفاظ و کلمات را ادا می کند وهم در آیات تدبیر می کند. اگر به آیات رحمت رسید شادمان می شود و اگر آیات عذاب را تلاوت کرد به خدا پناه می برد، اگر به یا ایها الذین آمنوا رسید لبیک می گوید و خود را آماده عمل می سازد و در یک سخن خود را مخاطب قرآن می داند. طبیعی است این روش بسیار سازنده و موثر خواهد بود.

ترتیل روش مطلوب قرآن و بهترین روش تلاوت « کلام الله » است. در سوره مزمل چنین می خوانیم:

ورتل القرآن ترتیلاً

خداوند توفیق تلاوت قرآن به روش ترتیل به همه عطا فرماید!!!

"شورای فرهنگی شرکت توزیع نیروی برق استان سمنان"